

УДК:332.36

Н.В. Комарова, асистент кафедри управління земельними ресурсами та земельного кадастру (Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква)

Т.М. Прядка, к.е.н., доцент кафедри землевпорядного проектування (НУБіП України, м. Київ)

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ СІВОЗМІН, ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Розглянуто причини, які стали на заваді впровадженню сівозмін. Обґрунтовано роль сівозмін у сучасному землекористуванні. Розкрито вплив сівозміного чинника на формування сталого землекористування.

На сучасному етапі у сільськогосподарському виробництві України відбулися докорінні соціально-економічні перетворення, що зумовили запровадження нових форм господарювання на засадах приватної власності на землю та майно, сформувалися ринкові виробничі відносини, в основі яких лежить товарно-грошовий обіг із метою отримання максимального прибутку.

Наслідки цих перетворень, а також тривалий екстенсивний підхід до використання землі спричинили нестійкий стан галузі, порушення екологічної рівноваги в навколишньому природному середовищі та загострення соціальної напруженості. За роки реформ виявилися порушеними розроблені в дореформений період проекти землеустрою господарств, основою яких є науково обґрунтовані сівозміни.

Причинами, які стали на заваді використанню науково обґрунтованих сівозмін, є декілька [1-4]:

- перш за все, це відмова від планового ведення рослинницької галузі і повне її переведення на ринкові засади, які у більшості випадків ігнорують структуру посівних площ, і її координація визначається попитом тієї чи іншої культури на ринку;
- поділ культур на ринкові й неринкові або прибуткові і неприбуткові;
- висока собівартість і відносно низька реалізаційна ціна ринково неліквідних, водночас агротехнічно цінних культур;
- недотримання рекомендованих строків повернення культур на попереднє місце;
- розвал тваринницької галузі, що обумовило різке зменшення поголів'я тварин у суспільному секторі і, як наслідок, істотне зменшення площ посівів кормових культур, через що із структури посівних площ

зникли багаторічні бобові трави як гарант поновлення втраченої родючості в процесі вирощування інших культур;

•менталітет окремих далеких від землі «господарників-професіоналів».

Разом із тим, давно помічено, що ключовим для достатку у всьому світі є стабілізація землекористування на основі використання землі в сівозмінах, де максимально реалізується високий потенціал виробництва продукції рослинництва.

Ігнорування і вульгаризація основних постулатів функціонування розвитку та відтворення особливої соціально-економіко-екологічної системи, якою є землекористування, призвели до глибоких кризових процесів, екологічних катаклізмів.

Роль сівозмін зумовлена передусім біологічними особливостями польових культур, адже різні рослини або групи однорідних культур вимагають неоднакових умов водного чи поживного режимів ґрунту, одночасно впливаючи на властивості останнього. Технологічне значення сівозмін полягає у правильному чергуванні різних за своїми біологічними вимогами рослин, за яких для кожної культури створюються найкращі умови для росту, розвитку й отримання високої продуктивності.

Останнім часом з переходом на хіміко-техногенну систему інтенсифікації землеробства нав'язується переконання, що використання сівозмін властиве лише за екстенсивного ведення галузі землеробства. Все це відповідає, в основному, кон'юнктурно-ринковим вимогам, а не науковому і екологічному обґрунтуванню землекористування.

За оцінками ФАО, «ґрунтовтома» охоплює на сьогодні біля 1250 млн га сільськогосподарських угідь і залишається основною причиною втрат майже 25% світового врожаю. Тоді як застосування науково обґрунтованих сівозмін усуває можливість поширення «ґрунтовтоми», накопичення збудників хвороб будь-якої культури.

Сівозміна залишається головним профілактичним заходом, який дає змогу різко обмежити шкідливість шкідників і хвороб, оскільки її ігнорування, насичення окремими культурами порушує біологічну рівновагу ґрунту, сприяє накопиченню специфічних фітопатогенних мікроорганізмів.

В Україні до проведення аграрної реформи, в основі якої була земельна, у користуванні колгоспів і радгоспів було 98% землі в обробітку, або понад 3000 га на господарство, тоді як нині з сільськогосподарського обігу практично випадає 15,3 млн га землі[5]. Вона знаходиться у громадян (в середньому по 0,6 га на землевласника) і на ній виростити товарну продукцію практично неможливо. У фермерських господарствах знаходиться 3,8 млн га землі (у середньому 76,2 га на господарство) і використати її ефективно частина фермерів не мають змоги. Для

виробництва товарної сільськогосподарської продукції залишається 19,4 млн га.

Для підвищення ефективності використання землі різними землекористувачами рекомендовано науково обґрунтовані принципи побудови сівозмін різних ротацій (від 3–5 до 6–10-пільних). Вони відповідають особливостям земельної реформи і враховують зональність території: Степ, Лісостеп, Полісся.

Висновки. Таким чином, приведені дані необхідні для всіх землевласників і землекористувачів, від присадибних, малоземельних до потужних господарств. Принципи побудови сівозмін забезпечать динамічний їх характер і дасть можливість постійно вдосконалюватися залежно від потреб в продуктах харчування та сировині для промисловості і кон'юнктури ринку.

Список використаної літератури

1. Єщенко В.О. Роль сівозмін у сучасному землеробстві /Землеробство. – Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – К.: ВП «Едельвейс», 2015. – Вип. 1. – С. 23-27.

2. Гордиенко В.П. Современные проблемы севооборотов / В.П. Гордиенко //Проблемы устойчивого развития АПК Крыма. – Симферополь, 2003. – С. 100-103.

3. Бойко П.І., Шаповал І.С., Демиденко О.В., Блашук М.І. Продуктивність агрофітоценозів різноротаційних сівозмін у Лівобережному Лісостепу /Землеробство. – Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – К.: ВП «Едельвейс», 2015. – Вип. 1. – С. 32-37.

4. Шевченко М.С., Лебідь Є.М., Десятник Л.М. Продуктивність науково обґрунтованих сівозмін у зоні Степу /Землеробство. – Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – К.: ВП «Едельвейс», 2015. – Вип. 1. – С. 7-12.

5. Мартин А.Г. Проблеми охорони земель сільськогосподарського призначення в умовах завершення земельної реформи / А.Г. Мартин, О.В. Шевченко // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2014. – № 1-2. – С. 48-56.